

61. ВР РНБ. – Ф. 342. – Оп. 1. – Спр. 21.
62. ВР РНБ. – Ф. 342. – Оп. 1. – Спр. 34.
63. ВР РНБ. – Ф. 342. – Оп. 1. – Спр. 43.
64. ВР РНБ. – Ф. 342. – Оп. 1. – Спр. 44.
65. ВР РНБ. – Ф. 342. – Оп. 1. – Спр. 62.
66. ВР РНБ. – Ф. 342. – Оп. 1. – Спр. 95.

Summary

Handwritten publishing are analysed in article from fund of the libraries of the Ukraine and Russian Federation on histories cossack troops of the South Ukraine in the last fourth XVIII - XIX ages.

Д. З. Аванесян

ПРОБЛЕМА ВІРОГІДНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ПУБЛІКАЦІЙ «КАТЕРИНОСЛАВСЬКИХ ГУБЕРНСЬКИХ ВІДОМОСТЕЙ» З ІСТОРІЇ ОСВІТИ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ

Протягом останніх десятиліть дослідження з історії освіти на Україні, починаючи від періоду Київської Русі і закінчуючи сьогоденням, набули широкого розповсюдження. Але, не дивлячись на це, їй досі залишаються невивченими регіональні особливості розвитку освіти. Основною причиною такої ситуації є недостатність джерельної бази, яка дозволила б провести ґрунтовні дослідження в цій сфері. Водночас одним із важливих джерел з цієї проблеми є періодика, зокрема «Губернські відомості», що є унікальними через свої типово-інформаційні особливості, адже жанри цього видання поєднують документальні та наративні джерела, які відображають політичне, соціально-економічне та культурне життя краю. В свою чергу, «Катеринославські губернські відомості» (далі КГВ), що були засновані російським урядом як офіційне періодичне видання в 1838 році, мають значний інформаційний потенціал для вивчення не лише історії освіти, але й історичного розвитку всієї Катеринославщини. Але при цьому одним з нагальних питань є вирішення проблеми вірогідності інформації публікацій даного видання. Слід зазначити, що дана стаття охоплює всі публікації КГВ лише за 1888 рік, а також частково за 1887, 1889 та 1896 роки.

Проблеми вірогідності інформації тісно пов'язана з жанровою представленістю інформації, розміщеної на шпальтах КГВ, що стосуються освіти. Враховуючи наявні відомості щодо авторів друкованих статей та специфіку жанру публікації можливо встановити ступінь достовірності певної інформації. Умовно жанри періодичних видань можна об'єднати в 3 групи: інформативні, аналітичні та художньо-публіцистичні.

До основних жанрів першої групи можна віднести замітку, звіт, репортаж та інтерв'ю, головним завданням яких є точна передача знань про явище або факт, при цьому вони мають певні відмінності, які визначають характер опублікованої інформації. Замітка передбачає констатацію певного факту, лаконічну передачу певної сукупності інформації без оцінки подій автором публікації; звіт відрізняється детальною характеристикою ситуації і також не передбачає суб'єктивний план та оціночні відомості; репортаж зазвичай передає оперативну інформацію з місця події, включаючи авторське відношення до неї; інтерв'ю відображає позиції стосовного певного питання одразу двох сторін – журналіста та співбесідника. До аналітичного жанру відносяться кореспонденції, рецензії та статті, основною метою яких є не стільки передача інформації стосовно певних подій, скільки авторські роздуми над ними. В художньо-публіцистичному жанрі, до якого відносяться нарис, фейлетон та памфлет, поєднуються документалізм та літературна вигадка, дається оцінка подіям [1, с.621-622].

Але такий поділ є досить умовним. Наразі існують чимало класифікацій жанрів періодичних видань, в залежності від критеріїв, покладених в основу різними дослідниками. Наведена класифікація є найбільш класичною.

Отже, перейдемо безпосередньо до розгляду публікацій КГВ з історії освіти Катеринославщини. Зазначимо, що таких публікацій загалом в існуючих номерах часопису знаходимо близько 70, не враховуючи стислих та коротеньких повідомлень з різних питань побутового характеру, що не несуть особливого інформаційного навантаження і більше схожі на примітки редакторів. Виділені публікації друкувались зазвичай в 3 основних рубриках: бібліографічних замітках, місцевій хроніці та на першій смузі газети в разі ґрунтовного дослідження, що підіймає суспільно важливі та актуальні питання, якому притаманна доволі велика інформаційна частина, або звіту губернського та повітових земств тощо. Наведена кількість публікацій в основному представлена в інформаційному та аналітичному жанрах періодики, серед яких зустрічаються замітка, новина, звіт та стаття відповідно.

Головними жанрами публікації з історії освіти Катеринославщини є звіт та замітка, що мають свої особливості, без вивчення яких неможлива повноцінна оцінка останніх.

Замітка співвідноситься з таким типом матеріалу, який відрізняється невеликим розміром, в якому повідомляється результати певного вивчення предмету. В такого роду матеріалах зазвичай не вказується джерело інформації, методи його отримання та глибина його вивчення. Замітка розрізняється за такими типами інформаційного змісту, як фактологічний, превентивний та нормативний [2, с.53-54]. Відповідно в КГВ зустрічаються замітки з фактологічним типом інформації, як-то замітки про виплати Катеринославським губернським земством навчальним закладам губернії, кошторис губернського земства з видатками на освіту, винесення рішення катеринославською думою про будівництво приміщення для реального училища, збір коштів з танцювального вечора на користь катеринославської безкоштовної жіночої школи, про початок занять в училищах губернії тощо, що передбачають повідомлення достовірних даних, встановлюючи реальність будь-яких існуючих явищ в теперішньому та минулому. Але, звісно така характеристика не завжди спрацьовує, що доволі часто зустрічається не лише в приватних виданнях дореволюційних часів, для яких характерна подача недостовірних і неперевіраних фактів в гонитві за черговою сенсацією, що має підвищити покупну спроможність часописів, але в офіційних та напівофіційних виданнях, в тому числі і КГВ через неукомплектованість кореспондентськими кадрами та низку інших причин. Так, в 4 номері КГВ за 1888 рік в рубриці «місцева хроніка» розміщено інформацію стосовно поширення дифтерії в пансіоні катеринославського реального училища, яке вже в наступному випуску часопису спростовано самим виданням, а пізніше і директором училища [3, с.3]. Та що стосується КГВ – це лише поодинокі випадки, що мають місце, але не дають підстав вважати сумнівною решту повідомлень такого характеру, адже при комплексному дослідженні останніх чітко простежується тенденція щодо подальшого з'ясування недостовірних даних, що пояснюється відкритістю КГВ щодо розміщення публікації з різних питань суспільного та культурного життя краю освіченою частиною населення (зазвичай це були вчені, вчителі, лікарі, письменники, дослідники тощо). На шпальтах часопису також зустрічається замітка з превентивним типом інформації, що включає повідомлення про події, що заплановані і з високою ступінню вірогідності повинні відбутися в недалекому майбутньому. Такого роду замітки в КГВ зустрічаються доволі часто і повідомляють про майбутнє відкриття бібліотек та читальень при сільських школах, заснування єпархіального братства, що має наглядати за діяльністю церковнопарафіяльних шкіл, відкриття єпархіальних училищних рад, прибуття до Катеринослава інспекторів та попечителів учбових округів, відкриття ремісничих класів в єврейській школі Катеринославу тощо [4-27]. Звісно, що превентивну інформацію можна вважати різновидом вірогідної, але у випадку з КГВ остання має «потужні» передумови до реалізації і набуває характеру анонсів, адже її джерелом формування стають офіційні повідомлення міських дум та управ, а також губернські та повітові земства, внаслідок чого її можна віднести до достовірної, навіть в разі відсутності підтверджуючих даних в наступних випусках часопису. Нормативний тип інформації замітки обов'язково містить вимоги суспільства до певних соціальних груп або окремих особистостей, держави до суспільства, установ до клієнтів, норми та правила, встановлені державними організаціями тощо [2, с.61]. В КГВ даний тип представлений у вигляді повідомлень про умови вступу до 3-класних училищ, нові програми навчальних дисциплін та програм, за якими вони повинні викладатися, умови отримання випускниками жіночої гімназії звання вчителя математики, обмеження кола книг для прочитання учнями шкіл губернії і таке інше. Різновидом замітки можна вважати новини, – стисло викладену інформацію, головним призначенням яких є повідомлення про якісь зміни, що в КГВ зустрічаються загалом рідко і можуть сповіщати, наприклад, про введення в церковнопарафіяльних школах губернського міста викладання ремесла в якості експерименту. Говорячи про достовірність такого роду інформації слід зважати на те, що жанр новини у висвітленні проблем освіти відрізняється від решти новин перевіреністю, бо, по-перше, передає не оперативну інформацію, що дає можливість з'ясувати обставини події, по-друге, призначенням останнього є не просто повідомлення інформації, але й передбачено її подальше використання повітовими та міськими установами, що сприяє підвищенню достовірності та на основі існуючих передумов перетворенню в фактологічну інформацію з попереднім встановленням обставин подій [2, с.70-71].

За жанровими видами замітки, що опубліковані в КГВ можна класифікувати наступним чином: домінуюче положення займають подієва замітка та анонс, менш вагомо представлені анотація та міні-огляд. При цьому слід відмітити, що три з чотирьох наведених жанрових видів замітки відображають так звану «первинну реальність», передаючи інформацію про процеси, явища, ситуації, факти та події, натомість лише одна (анотація) – «вторинну», надаючи відомості та характеристики книг, виданих нещодавно. Щодо анотації, то цей вид замітки відноситься до розряду інформаційних текстів, предметом відображення якого є певне інформаційне явище, що вже відбулося і, виходячи з головної мети цього жанрового підвиду, що передбачає не стільки повідомлення читацькій аудиторії про появу або існування якогось нового видання, скільки надання короткої характеристики його якостей, відображає суб'єктивне бачення автора публікації [2, с.62-72]. Тому, враховуючи особливості жанру, можемо констатувати високий відсоток вірогідності поданого в ньому матеріалу, а достовірними можна вважати повідомлення про сам факт виходу в світ певного видання та його об-

ставин. Решта жанрових видів замітки містить фактологічний тип інформації, що підвищує відсоток достовірності останньої до максимально можливої для публікації періодичних видань. Так, головним змістом подієвої замітки, що складає основний потік інформаційних публікацій, є фактологічний опис подій та явищ; анонсу – превентивні повідомлення про заплановані заходи; міні-огляду – опис сукупності подій та явищ певного відрізка часу тотожних або схожих між собою [2, с.63-64]. Але існують деякі особливості, властиві певним жанровим видам замітки, які можуть впливати на вірогідність повідомленої в них інформації, що яскраво простежується на прикладі міні-огляду, при написанні якого сукупність подій та явищ, що подаються, зазвичай визначається автором публікації, а в нашому випадку редактором КГВ, а отже вноситься не лише суб'єктивний погляд автора, але й виникає необхідність перевірки ступеню повноти зазначеної сукупності та доцільності виділення критерію, покладеного в основу класифікації даним автором, за іншими фаховими виданнями. Проте питання щодо репрезентативності поданої автором сукупності подій та явищ має лише опосередкований вплив на достовірність опублікованої інформації, адже КГВ не ставили за мету встановлювати певну закономірність, спираючись на взаємозв'язок тих феноменів, які вони висвітлюють, а лише повідомити про події, що сталися за певний період часу. Так, в КГВ за 1888 р. в рубриці «місцевої хроніки» доволі часто зустрічаються міні-огляди, що висвітлюють стан народної освіти в губернії та її окремих повітах за 1887, 1888 рр., включаючи явища, що вплинули на розвиток світської та церковної освіти.

Таким чином, замітка з притаманною їй різноманітністю жанрових видів, структурою та типами інформаційного змісту вирішує проблему вірогідності в межах тих завдань, що покладені в основу її функціонування. Замітка, що висвітлює освітні питання, виходячи зі специфіки КГВ як представника офіційної періодики XIX ст. та стану розвитку преси відповідного періоду, покликана надати суспільству найбільш достовірні дані, на що має звернути увагу дослідник при вивченні стану освіти в Катеринославській губернії XIX – поч. XX ст., якщо він спирається на КГВ як на репрезентативне джерело.

Перейдемо до розгляду іншого домінуючого інформаційного жанру, такого як звіт. Отже, звіт довгий час існував у вигляді усних повідомлень, доповідей царям, імператорам, населенню про збори, засідання, з появою газет перейшов на їхні сторінки та став найважливішим жанром «Відомостей», що відповідало характеру та направленості газети. Звіт являє собою інформаційне повідомлення про подію, виражену в слові. Своєрідність жанру виявляється не лише в оперативності, але в детальній описовості, повноті інформації та послідовності викладу, при цьому точність – є однією з головних характеристик викладу, що зазвичай забезпечується неодноразовим перевірками та уточненнями інформації, що має друкуватись [28, с.216]. Як вже зазначалось, значна частина матеріалів, надрукованих в КГВ стосовно історії освіти Катеринославської губернії, представлені в жанрі звіту. Взагалі за метою та особливостями викладу звіти поділяють на інформаційні та аналітичні, але в даному випадку важко чітко віднести звіти КГВ до певного виду, це скоріше синтезуючий інформаційний звіт з елементами аналітичного підходу. До такого жанру можна віднести публікації співробітника КГВ, видатного дослідника Запоріжжя Я. П. Новицького за 1888 рік, який з 15 по 22 №№ КГВ включно публікував «Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886)», що ґрунтуються на звітах та кошторисах Олександрівського повітового земства та управи [29-35]; публікації «Народное образование в Екатеринославском уезде в 1886-1887 учебном году» [36, с.1-2], «Народное образование в Новомосковском уезде» [37, с.1-2], що являють собою друковані постанови Катеринославського повітового земського зібрання та звіт Новомосковської земської управи відповідно; звіти щодо проведених спектаклів та вечорів на користь безкоштовної жіночої школи в Катеринославі тощо.

Іншим не менш важливим аналітичним жанром, в якому представлені матеріали з історії освіти Катеринославщини є стаття – один з найважливіших аналітичних жанрів, що дозволяє глибоко та ґрунтовно, з використанням наукового підходу висвітлювати проблеми соціальної дійсності, осмислювати їх та теоретично поєднати. Стаття за структурою являє собою комплекс положень, роздумів, суджень та умовиводів, тобто системи доказів, що спирається на виявлені причинно-наслідкові зв'язки між окремими фактами. При цьому для статті характерні масштабні висновки, зроблені на основі фактологічних даних, розглянутих в сукупності, факти ж можуть бути взяті з самих різних джерел: офіційних документів на кшталт наказів, постанов та звітів державних установ, особистих спостережень, листів до редакції, книг тощо. Слід зазначити, що головним призначенням фактів в статі є ілюстрація певних положень, висновків, теоретичних схем, внаслідок чого останні найкращим чином вписуються в загальну картину й контекст [28, с.221].

Отже, розглянемо найбільш вагомні аспекти, що можуть суттєво вплинути на вірогідність тієї інформації, що подається в статті та призвести до спотворення минулої реальності. По-перше, слід звернути увагу на особливості подання матеріалу саме цього жанру. Так, вже сам аналітичний характер публікації вимагає від дослідника критичного ставлення до останнього, адже, як відомо, він не передбачає повноту подачі матеріалу з певного питання, що обмежує нас в дослідженні цієї проблеми; існує загроза одностороннього висвітлення питання через можливу упередженість автора статті; не завжди визначене походження фактологічного матеріалу, наведеного в статті може призвести

до безпідставних висновків в разі прямої апеляції до її тексту; висновковий характер публікації підтверджує її вірогідність і ставить під сумнів загальний зміст. По-друге, залишається невизначеним вплив особистості автора на зміст, характер, направленість та репрезентативність матеріалу статті.

Як наведені аспекти можуть впливати на достовірність статей з історії освіти Катеринославської губернії, розміщених в КГВ, розглянемо на конкретних прикладах. До останніх можна віднести статті Я. П. Новицького, надруковані в 52, 52, 58, 62 та 63 №№ КГВ за 1887 рік, що збереглися у вигляді окремого видання [38, с.1-22]. Слід зазначити, що статті, розміщені в цьому виданні є витягами з КГВ, тому повністю зберегли структуру та жанрову приналежність і цілком придатні для даного аналізу. А також статті, опубліковані в КГВ за 1888 рік такими авторами, як І. Л. Чудновський [39, с.1-2; 40, с.1-2; 41, с.1-2], Г. О. Соколов [42, с.1-2; 43, с.1-2; 44, с.1-2; 45, с.1-2; 46, с.1-2], священник І. Верещацький [47, с.1-2; 48, с.1-2], А. Єгоров [49, с.1-2], Галунов [50, с.1-2; 51, с.1-2] та сама редакція [52, с.1-2]. Передусім зазначимо, що наведені публікації не можливо чітко віднести до жанрової категорії статей, але в них присутні основні елементи, характерні для цього жанру через що маємо можливість ідентифікувати їх саме таким чином.

Отже, як вже зазначалось, аналітичний характер жанру ставить під сумнів достовірність приведених в ньому фактів, але стосовно вищезгаданих публікацій такі підозри не зовсім виправдані. Наведенні статті з історії світи Катеринославщини можна умовно поділити на такі, що наближені до публіцистичного викладу і ті, що мають риси міні-досліджень з певних питань, а отже характер наукового викладу, окремо виділяються статті священника Верещацького, що мають настановчий характер. До перших належать статті І. Л. Чудновського [39, с.1-2; 40, с.1-2; 41, с.1-2], Г. О. Соколова [42, с.1-2; 43, с.1-2; 44, с.1-2; 45, с.1-2; 46, с.1-2], А. Єгорова [49, с.1-2] та Галунова [50, с.1-2; 51, с.1-2], що публікувалися з актуальних та суспільно важливих тем, в яких проведено аналіз тієї ситуації, що склалася навколо освіти в губернії, і які власне яскраво передають позицію авторів щодо певних подій, явищ та ситуацій в освітній сфері регіону. Але проведений аналіз статей встановив походження фактологічного матеріалу останніх, що відіграє важливу роль при оцінці достовірності. Отже, факти, цифри та інші відомості, на які спираються автори публікацій, представляють собою звіти зборів вчителів, педагогічні монографії Ушинського, Пирогова та інших вчителів та дослідників, звіти земств про стан народної освіти в регіонах та інші офіційні документи. Зовнішня джерелознавча критика, зокрема атрибуція джерел дозволяє зробити певні висновки стосовно авторства статей. Як з'ясувалося, І. Л. Чудновський, А. Єгоров та Галунов за фаховою освітою були бухгалтером, конторником та канцеляристом і всі троє входили до складу Товариства взаємної допомоги прикажчиків м. Катеринослава, де перший з них виконував обов'язки бухгалтера товариства, а решта були звичайними членами [15, с.3; 16, с.3-4]. До речі, створене 8 травня 1888 р. з благійною метою, Товариство мало певні цілі, серед яких виплати членам товариства та їх сім'ям, що потребують допомоги, працевлаштування, медичне забезпечення та надання освіти своїм малозабезпеченим членам [53, с.1-2]. Таким чином, приналежність до згаданої організації об'єднувала його членів та ставила перед проблемами, що мали бути вирішені в рамках поставлених завдань товариства, серед яких не останнє місце займали питання освіти, що відтепер входили до кола їх досліджень. Крім того, члени товариства стали активними громадськими діячами, зусиллями яких були відкрита бібліотека при самому товаристві та піднято питання щодо необхідності фінансування земствами відкриття таких установ при сільських школах [19, с.3; 20, с.4]. Отже, приналежність згаданих авторів до названої установи, вказує на зацікавленість останніх в отриманні повної та достатньо перевіреної інформації стосовно стану освіти в Катеринославській губернії та її основними проблемами, що дозволить в повній мірі відобразити загальну картину розвитку освіти в регіоні і відповідно звернути увагу на ті недоліки, що притаманні політиці Російської імперії в галузі освіти, для подальшого їх вирішення в рамках існуючих умов через суспільні та владні структури, як-то земства, міські управи та сільські громади. Результати своїх досліджень та варіантів виходу з таких проблемних ситуацій, члени Товариства взаємної допомоги подавали на розгляд до органів міського самоврядування Катеринославу.

Що стосується публікацій під авторством Г. О. Соколова [42, с.1-2; 43, с.1-2; 44, с.1-2; 45, с.1-2; 46, с.1-2], слід зазначити, що його обізнаність в питанні освіти надзвичайно висока, що простежується в змісті написаних ним статей та джерельній базі, на яку вони спираються (постанови Міністерства народної освіти, накази Одеського навчального округу, до компетенції якого входило здійснення загального керівництва і над Катеринославською губернією, звіти вчительських зборів тощо) і пояснюється посадою, яку він займає, адже Г. О. Соколов був вчителем в катеринославському реальному училищі та займався дослідницькою діяльністю, що виражалося в публікації монографій з питань освіти, релігії та їхнього взаємовпливу, як-то «О национальном и общечеловеческом значении православия», що вийшла друком у 1888 р. в Катеринославі [23, с.4]. Виходячи з наявних відомостей про походження та діяльність Г. О. Соколова можемо говорити про певну довіру до такого роду джерела, звісно не виключаючи вплив особистості автора на викладену ним теоретично осмислену схему.

Таким чином, на підставі проведених досліджень, можемо стверджувати, що не дивлячись на особливості жанрової представленості та наближення до публіцистичного викладу статей І. Л. Чудновського, А. Єгорова, Галунова та Г. О. Соколова, останні постали внаслідок детального та повного ознайомлення авторів з наявною проблематикою на основі джерел офіційного та напівофіційного походження, що вирішує проблему вірогідності інформації цих публікацій на користь достовірності останніх.

До статей з науковим характером викладу відносяться редакційні публікації [36, с.1-2; 37, с.1-2] та статті Я. П. Новицького [54, с.1-2; 29, с.1-2; 30, с.1-2; 31, с.1-2; 32, с.1-2; 33, с.1-2; 34, с.1-2; 35, с.1-2]. Щодо перших, слід зазначити, що в основі статей лежать, перш за все, друковані постанови Катеринославських повітових земських зборів, звіти повітових земських управ про стан народної освіти у відповідних повітах, накази та призначення на посадові місця попечителя Одеського учбового округу та губернатора Катеринославської губернії, а також довідкові видання як-то «Справочные книги одесского учебного округа», видані у 1888 р. та «Историческая записка о Екатеринославской Мариинской женской гимназии», видані у 1882 р. Жанр статей, опублікованих від імені редакції має свої особливості порівняно з іншими представленими в КГВ статтями. Справа в тому, що зазвичай редакційні публікації не містять в собі систему доказів, що спирається на виявлені причинно-наслідкові зв'язки між окремими фактами та їм не притаманні масштабні висновки, які робляться на основі фактологічних даних, розглянутих в сукупності, що передбачає дана жанрова структура. В основному вони являють собою передруковані офіційні документи з невеликою кількістю поданих редакцією коментарів, а отже майже повністю відображають документальні джерела, внаслідок чого на основі існуючих передумов інформацію, що повідомляється в даних статтях можна класифікувати як фактологічну з невеликим поправками та уточненнями, що свідчить про значну долю достовірності викладеного матеріалу.

Статті Я. П. Новицького загалом можна віднести до справжнього наукового дослідження в галузі освіти в сучасному розумінні. Відомий дослідник історії та етнографії Запоріжжя Я. П. Новицький співпрацював з багатьма представниками інтелектуальної еліти Катеринославу к. XIX – поч. XX ст., що працювали в таких організаціях, як Наукове товариство Катеринославу, обласний музей ім. О. М. Поля, Катеринославська губернська вчена архівна комісія, що являла собою історичне товариство [55, с.230]. В коло наукових інтересів Новицького входила також освіта краю, що було втілено в дослідженні історії народної освіти Катеринославської губернії і знайшло своє відображення в публікації статей в КГВ, активним співробітником якого він був [56, с.123-225]. Інтерес до освіти пояснюється також його професійною діяльністю, адже Новицький протягом 40 років займався викладацькою діяльністю, а з початку 80-х рр. його обирають секретарем олександрівської училищної ради. Робота в земстві відкриває перед дослідником нові можливості в повному доступу до всіх офіційних документів, що стосуються освіти в повіті та проходять крізь училищну раду та земство, що яскраво простежується в самих публікаціях. Якщо для написання статей, розміщених в КГВ за 1887 р. Новицький спирається на такі джерела, як архівні справи Покровського собору та Устав про народні училища, то з отриманням посади секретаря олександрівської училищної ради у 1888 р. він вже повністю спирається на звіти олександрівському училищному зібранню від його членів та попечителів шкіл про стан народної освіти в повіті за відповідний час, про що говорять наступні дані: в 1888 та 1889 рр. жодного разу не зустрічаються статті, які б розкривали питання розвитку освіти на решті території губернії, крім Олександрівського повіту, що являють собою копію звітів попечителів шкіл повіту, з коротенькими коментарями від автора [38, с.1; 54, с.1-2]. До речі, крім цього майже в кожному з номерів КГВ за 1887, 1888 та 1889 рр. друкуються матеріали наукових досліджень та розвідок Новицького з історії Запоріжжя та запорізького живопису, байки, легенди, традиції, звичаї та пісні запорізького краю [53, с.5; 57, с.6].

Таким чином, розглянувши особливості жанру публікацій Я. П. Новицького та їхньої джерельної бази, можна зробити висновок про найбільш високу ступінь достовірності викладеної ним інформації через найбільшу кількість використаних ним джерел офіційного походження та дослідницької якості автора.

Стосовно статей священика І. Верещацького [47, с.1-2; 48, с.1-2], слід зазначити, що останні написані у вигляді настанов до виконання і не містять якоїсь фактичної інформації, натомість їх можна розглядати як джерело, що відображає аспекти виховної діяльності священнослужителів церковнопарафіяльних шкіл. Така особливість публікацій даного жанру нівелює проблему вірогідності представленої в них інформації до герменевтичного аналізу тексту даних статей.

Отже, проаналізувавши всі наявні публікації КГВ, що висвітлюють процес розвитку освіти Катеринославської губернії приходимо до наступних висновків. Згадані публікації представлені в інформаційному та аналітичному жанрах. Інформаційна група в свою чергу представлена такими жанрами, як замітка з її різноманітними жанровими видами, новина та анотація, аналітична – статтями. Вирішувати проблему вірогідності інформації цих публікацій необхідно враховуючи результати внутрішньої та зовнішньої джерелознавчої критики часопису та специфіку жанрової представленості останніх, адже кожен жанр періодики має свій предмет, мету, методи журналістського відображення дійсності (раціонально-теоретичний, художньо-публіцистичний або поєднання понятійного та

образного) та методи репрезентації матеріалу читацькій аудиторії (повідомлення, розповідь або виклад, монологічна або діалогічна форма тощо). При оцінці вірогідності друкованої інформації КГВ необхідно зважати і історичну ситуацію, в умовах якої відбувалося становлення, розвиток та жанрове оформлення публікації часопису, внаслідок чого з'являється проблема чіткої класифікації останніх за жанровою представленістю, що в свою чергу ускладнює дослідження жанрів та їх впливу на рівень достовірності друкованого матеріалу. Проведений аналіз показав, що найбільш достовірну інформацію в КГВ несуть такий вид замітки, як міні-огляд, звіти, редакційні та авторські статті Я. П. Новицького, в яких першочергове місце займають публікації звітів повітових та губернських земств і лише на другому плані опиняються роздуми, поради та умовиводи стосовно окресленої ситуації. Менш достовірними можна вважати такі жанрові види замітки, як анонс, анотація та подієва замітка, а також новини та статті наближені до публіцистичного викладу.

Джерела та література

1. Данилевский И.Н., Кабанов В. В., Медушевская О. М., Румянцева М. Ф. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники российской истории. – М., 1998.
2. Тертычный А. А. Жанры периодической печати. – М., 2000.
3. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №4.
4. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №1.
5. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №3.
6. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №4.
7. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №5.
8. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №6.
9. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №12.
10. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №18.
11. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №19.
12. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №21.
13. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №30.
14. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №32.
15. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №36.
16. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №37.
17. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №39.
18. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №51.
19. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №54.
20. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №57.
21. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №59.
22. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №60.
23. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №62.
24. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №63.
25. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №65.
26. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №71.
27. Местная хроника // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №78.
28. Ворошилов В. В. Журналистика. – СПб., 2002.
29. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №16.
30. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №17.
31. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №18.
32. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №19.
33. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – №20.
34. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №21.
35. Новицкий Я.П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №22.
36. Народное образование в Екатеринославском уезде в 1886-1887 гг. // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №30.
37. Народное образование в Новомосковском уезде // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №83.
38. Новицкий Я. П. К истории народного образования Екатеринославской губернии. – Екатеринослав. 1887
39. Чудновский И. Общество и школа // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №5.

40. Чудновский И. Общественная инициатива в школьном деле // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №34.
41. Чудновский И. К вопросу о расширении программы в сельских школах // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №60.
42. Соколов Г. По поводу враждебных отношений между земскими и церковными школами // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №7.
43. Соколов Г. Бесплодность споров и поучительность фактов // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №11.
44. Соколов Г. Бесплодность споров и поучительность фактов // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №12.
45. Соколов Г. Задачи прессы по отношению к школам земским и церковным // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №23.
46. Соколов Г. Задачи прессы по отношению к школам земским и церковным // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №24.
47. Вторая беседа священника И. Верещацкого с родителями детей бесплатной школы о поведении родителей-христиан и детей их во храме при богослужении // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №85.
48. Верещацкий И. Пример истинно христианского воспитания дома и в школе и плоды его // Екатеринославские губернские ведомости. – 1889. – №2.
49. Егоров А. Наши народные школы // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №47.
50. Галунов. Техническое и профессиональное образование в Екатеринославской губернии // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №65.
51. Галунов. Об отношении между уездными отделениями епархиальных училищных советов к училищным советам // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №89.
52. Два слова о давнем прошлом Мариинской женской гимназии // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №9.
53. Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №69.
54. Новицкий Я. П. Итоги народного образования в Александровском уезде Екатеринославской губернии (1866-1886) // Екатеринославские губернские ведомости. – 1888. – №15.
55. Яворницкий Д. И. История города Екатеринослава. – Днепропетровск, 1959.
56. Карагодин А. И. История Запорожского края (1770-1917). – Запорожье, 2001.
57. Екатеринославские губернские ведомости. – 1896. – №250.

Summary

Historical conditions, inside and outside source criticism, genres of the periodical press have an influence on publications' information authenticity of the "Eкатеринославские gubernskie vedomosti" which is connected with the history of the education in Ekaterinoslav province. The most reliable information we can find in reports, editorial and Novitskiy's articles, which contain district's and province's reports and in such kind of the paragraph as mini-review. Less authentic information we can receive in news, publicistic articles and such kind of the paragraph as announcement and eventual paragraph.

І. С. Дружкова

ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СТАНОВИЩА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ. У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ЕКОНОМІСТІВ ТА ІСТОРИКІВ 1890-Х – 1920-Х РР.

Саме в кінці ХІХ – початку ХХ ст. науковці починають звертати увагу на стан української економіки в загальноросійській економіці. Ця дослідницька зацікавленість пов'язана з декількома факторами. По-перше в цей час зростає значення економіки України як на зовнішньому ринку так і в внутрі-імперському, що було пов'язано зі жвавим розвитком української економіки. Другий фактор, це стрімкий розвиток української економічної науки. Крім того громадська думка була підготовлена багатьма дискусіями в пресі, де обговорювалися позитивні і негативні наслідки політики російського уряду щодо української економіки – митний та податковий закони. Третім фактором був розвиток українського національного руху, тож його діячів цікавило питання, наскільки ж вигідним з економічної точки зору було перебування України у Російській імперії.

Зрозуміло що ця тематика не втратила своєї політичної гостроти та історичної актуальності. Не дивлячись на те, що вже сімнадцять років існує незалежна Україна, питання визначення економічного становища України в Російській імперії не перейшло в сферу суто історичну. Можливо через схожість становища української економіки як в Російській імперії, так і в СРСР.